

بررسی انتقادی ادعای ناکارآمدی آموزه‌های دینی در تنظیم روابط

اخلاقی زوجین

فائزه غلامرضا زاده^۱

چکیده

دیدگاه مردم یک کشور در زمینه مذهب و معنویت، برخاسته از آداب و رسوم و سنت های فرهنگی آنها است. درکشورهایی که فرهنگ آنها بر مبنای احترام به مسائل دینی و مذهبی شکل گرفته است، دیدگاه های مثبتی تری در زمینه اهمیت مذهب و معنویت در میان افراد جامعه وجود دارد. خانواده، مهمترین رکن هر جامعه می باشد که در جهت حفظ وحدت و یکپارچگی جامعه و همچنین عملکرد بهینه جامعه در جنبه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، باید به آن توجه زیاد نمود و موجبات رضایت و سلامت درون خانوادگی را برای تمام خانواده ها فراهم نمود. به عبارتی دیگر، سلامت و پویایی خانواده، به عنوان هسته بنیادی و سازنده جامعه ریشه در سلامت و شادابی و رضایت از زندگی در بین اعضاء خانواده ها دارد. در دهه های اخیر هجده های سنگینی علیه دین و کارآمدی آن از طرف کسانی که می خواهند دین را در روابط خانوادگی و زوجین ناکارآمد نشان دهند اتفاق افتاده است. هدف از انجام این تحقیق بررسی انتقادی ادعای ناکارآمدی آموزه های دینی در تنظیم روابط اخلاقی زوجین می باشد که با روش تحلیلی توصیفی و با مراجعه به اسناد کتابخانه ای انجام گرفته است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که کارآمدی دین اثبات شدنی است و آن هم از طریق راهکارهایی که دین در اصلاح تنظیم روابط زوجین در اختیار ما گذاشته است مواردی همچون روحیه گذشت و اغماض در بین زوجین ، روحیه صبر و بردباری در بین زوجین ، روحیه محبت و احترام بین زوجین ، داشتن روحیه امید به آینده میان زوجین ، داشتن آرامش و سکینه با عمل به دستورات دین ، حفظ کرامت انسانی بین زوجین و رعایت تقوای الهی پدیدار می شود.

کلیدواژه : کارآمدی ، دین ، روابط ، زوجین ، خانواده.

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه شهرستان کهنوج

مقدمه

نهاد مقدس خانواده، رکن بنیادین اجتماع بشری و محمل فرهنگه‌ای گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت جوامع، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می‌باشد. اولین شرط داشتن جامعه‌ای سالم و پویا، سلامتی و پایداری خانواده است. به جای کلمه کلمه بنابراین نوشته شود. همواره پرداختن به این بنای مقدس و بنیادین جامعه و حمایت و هدایت آن به جایگاه واقعی و متعالی، اصلاح خانواده بزرگ انسانی و غفلت از آن موجب دور شدن بشر از حیات حقیقی خود و سقوط به ورطه هلاکت و ضلالت بوده است. امروزه ساختار خانواده در جهان با مشکلات متعددی دست به گریبان است و بحران خانواده یکی از رخدادهای تلخ و چالش‌های پیشرو برای جوامع کنونی است که باید به شدت مورد توجه قرار گیرد.

در دهه های اخیر شبهه ناکآمدی دین بیشتر از قبل به چشم می خورد و دشمن در صدد القای این مطلب است که دین در قبال روابط زوجین ناکارآمد است.

این که ادعای ناکارآمدی آموزه‌های دینی در تنظیم روابط اخلاقی زوجین چه ابعادی دارد و چگونه باید به آن پاسخ داده بشود مطلبی است که در این تحقیق به دنبال آن خواهیم بود.

اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق در این است که امروزه به دلیل ضعف مبانی دینی و نیز نفوذ جریان های فکری، فرهنگی و معرفتی غرب، آموزه های اسلامی خانواده کم ارزش و زوجین به تکالیف خود در برابر یکدیگر بی توجه شده اند؛ بی توجهی به این مسائل، علاوه بر آسیب پذیر نمودن رابطه همسران، می تواند روابط سایر اعضای خانواده را آشفته کرده و حتی خانواده را در معرض خطر فروپاشی قرار دهد؛ در دین اسلام روابط سالم انسان ها بر اخلاق بنا نهاده شده است و همواره در آیات و روایات بر آن تاکید می شود؛ بنابراین برای تنظیم این روابط قبل از آن که به سمت قانون و حقوق سوق پیدا کنند، باید آن ها را به رعایت دستوره‌ای اخلاقی توصیه نمود؛ اگر روابط زوجین بر پایه اخلاق استوار نباشد، به تدریج این روابط به سردی گراییده و زندگی از نشاط و شادابی تهی خواهد شد؛ پیشوایان بزرگ اسلام در کنار تبیین عوامل تحکیم خانواده آثار تحقق سبک زندگی اسلامی در استحکام نهاد خانواده را ارائه کرده اند.

بدین ترتیب اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق بیشتر به جایگاه والای خانواده و روابط زوجین در اسلام و اهمیت بسیار تحکیم خانواده در آموزه های قرآنی و روایات دارد.

«با توجه به جستجویی که در مورد این موضوع انجام شد به این نتیجه رسیدیم که تحقیقی در مورد خصوص این موضوع انجام نشده است و فقط پاره ای از تحقیقات به آن اشاراتی داشته اند که در ذیل به صورت خلاصه ذکر می گردد :

۱. تاثیر دین در رفع نیازهای معنوی جوانان نویسنده : عزیزی ، مهدی ؛ مجله : پیوند «

بهمن ۱۳۹۱ - شماره ۴۰۰ (۵ صفحه - از ۲۶ تا ۳۰)

۲. نقش دین در تحکیم خانواده ، نویسنده : قلی پور، نسرین ؛ همایش : الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت « دوره ۶؛ ۱۳/۰۲/۱۳۹۶ - ۱۴/۰۲/۱۳۹۶ (۱۶ صفحه - از ۵۱۶۸ تا ۵۱۸۳)

۳. الگوی دین در ارتباط با خویشاوندان (با تاکید بر آیات و روایات) نویسنده مسئول : صفری،

رویا ؛ مجله : مطالعات علوم اسلامی انسانی « بهار ۱۳۹۸ - شماره ۱۷ (۸ صفحه - از ۱۲۳

تا ۱۳۰)

۴. خانواده، محور دین و روابط زوجین ، نویسنده : هدایت نیا، حجه الاسلام و المسلمین دکتر

فرج الله ؛ مجله : پاسدار اسلام « اردیبهشت و خرداد ۱۴۰۰ - شماره ۴۶۹ و ۴۷۰ (۲

صفحه - از ۶۴ تا ۶۵)

در تمام آثار اشاره رفته به صورت موردی و در حوزه های مختلف به بررسی بحث خانواده و دین و روابط زوجین پرداخته شده و هیچ یک به تحقیق و تتبع درباره ی بررسی انتقادی ادعای ناکارآمدی آموزه های دینی در تنظیم روابط اخلاقی زوجین نپرداخته است که در این تحقیق به این مساله خواهیم پرداخت.

مفهوم شناسی

دین

مفهوم لغوی دین

واژه دین در فرهنگ لغات، مترادف با کلماتی چون: حکم و قضا، رسم و عادت، شریعت و مذهب، همبستگی و غیر آن آمده است.^۱ در کاربردهای قرآنی نیز به معانی زیادی از جمله: جزا، حساب، قانون، شریعت، طاعت و بندگی، تسلیم و انقیاد، اسلام، روش و رویه، توحید و خداپرستی آمده است.^۲

مفهوم اصطلاحی دین

اندیشمندان اسلام گاهی دین را به معنای مکتب و گاهی نیز به معنای دین داری تعریف کرده‌اند. برخی از این تعاریف عبارت‌اند از:^۳

۱. دین، مجموعه‌ای از برنامه‌های عملی هماهنگ با نوعی جهان بینی است که انسان برای رسیدن به سعادت خود، آن را وضع می‌کند و یا از دیگران می‌پذیرد.

۲. دین، عبارت است از: مجموع عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسانها می‌باشد، گاهی همه این مجموعه حق و گاهی همه آن باطل و زمانی مخلوطی از حق و باطل است. این دو تعریف، دین به معنای مکتب است. همچنین این نوع تعریفها را می‌توان تعریف عام دین دانست که همه مسلکها و مرامهای زندگی مبتنی بر نوعی جهان بینی را در بر می‌گیرد، اعم از این که مادی باشد یا غیر مادی، حق باشد یا باطل.

۳. دین، در اصطلاح به معنای اعتقاد به آفریننده‌ای برای جهان و انسان و دستوره‌ای عملی متناسب با این عقاید است. این تعریف، تعریف دین به معنای دین داری است نه مکتب.

^۱ معین ، فرهنگ فارسی معین، ج ۶ ص ۴۷۴

^۲ دهخدا ، لغتنامه دهخدا، ج ۴ ص ۶۲۵

^۳ جوادآملی ، هدایت در قرآن، ج ۲ ص ۱۶۳

۴. دین، روش ویژه‌ای است که سعادت و صلاح دنیوی انسان را هماهنگ و همراه با کمال اخروی و حیات حقیقی جاودانی او تأمین می‌کند. از این رو، لازم است شریعت، در برگیرنده قوانینی باشد که به نیازهای دنیوی انسان نیز پاسخ گوید. این نیز تعریف دین به معنای مکتب است.

۵. دین، عبارت است از: اصول علمی و سنن و قوانین عملی که برگزیدن و عمل به آنها، تضمین کننده سعادت حقیقی انسان است. این دو تعریف، ناظر به دین حق در مرتبه کمالش می‌باشد که بر پایه خداشناسی و انسان شناسی واقع بینانه استوار است.^۱

بررسی انتقادی ادعای ناکارآمدی آموزه‌های دینی در تنظیم روابط

اخلاقی زوجین

دشمن در صدد این است که دین را ناکارآمد نشان بدهد و این مفهوم را به ذهن مخاطب القاء کند که مطالب دینی مربوط به زمان خودش است در حالی که واقعیت این چنین نیست. این که این شبهه مردود است با اندکی مطالعه و تأمل در آموزه‌های دینی میسر است و این که راهکارهای دین در اصلاح و تنظیم روابط زوجین مربوط به هر زمان و هر برهه ای است و تفاوتی ندارد. در این قسمت از تحقیق به اثبات کارآمدی دین در تنظیم روابط زوجین، آن هم از طریق ذکر راهکارهایی که در دین برای تنظیم روابط زوجین گفته شده است خواهیم پرداخت. این راهکارها عبارتند از:

۱: روحیه گذشت و اغماض در بین زوجین

اولین راهکار دین در تنظیم روابط زوجین که ثابت می‌کند دین در عرصه تنظیم روابط زوجین کارآمد است عبارت است از: ایجاد روحیه گذشت و اغماض در بین زوجین. به عبارت دیگر، دین، دستور به گذشت و اغماض در خانواده می‌دهد و از طرفی اکثر مشکلات خانواده در عدم گذشت و اغماض بین اعضای خانواده خصوصاً بین زوجین رخ می‌دهد. گذشت و اغماض هر یک از زن و شوهر از لغزشها و کارهای ناپسند دیگری در محیط خانواده از اهمیت فراوانی برخوردار است و بی

^۱ اسعدی، خانواده و حقوق آن، ص ۵۳،

می سازد^۱. از نگاه شهید مطهری تقوا یعنی انسان بر تمامی اعضا و جوارح خویش (شهوات، عصبانیت چشم زبان و ...) و به طور کلی بر نفس اماره خود تسلط یابد^۲.

در ادامه می خواهیم به تأثیر تقوا در تحکیم روابط خانوادگی بپردازیم آثار تقوا را بر خانواده می توان در پنج دسته بررسی نمود:

۱- فرد باتقوا و کسی که روحش را با پرهیزگاری صیقل داده از توان خویشتن داری برخوردار است. چنین شخصی تمام اعمال و رفتارش در راستای رضایت الهی بوده و از رفتارهای نادرست (دروغ، پرخاشگری، بی احترامی به همسر و) دوری خواهد کرد. بنابراین او با دوری از عوامل مخرب زمینه های پایداری و استحکام نهاد خانواده را فراهم می کند.

۲- فرد باتقوا نه تنها از آفته ای رفتاری به دور است بلکه نسبت به تحریکات بیرونی نیز مقاوم می باشد؛ از ناسازگاری همسرش عصبانی نمی شود؛ اگر همسرش بدی ای نسبت به او روا داشت، در انتقام بر نمی آید، اگر نقصی در همسرش پدید آید، با توجه به تأکیدات اسلام بر جایگاه خانواده، بی به فکر سست کردن بنیان خانواده نمی افتد؛ رفتار بد، همسر او را به لجابت نمی کشاند و.....

۳- «طبیعی است که هر کس در زندگی خود آمال و آرزوهایی دارد و هر کدام از همسران، ممکن است که از دیگری انتظاراتی داشته باشد؛ اما همیشه خواسته ها و انتظارات، انسان، به طور کلی و یا در زمان مورد نظر برآورده نمی شوند در چنین شرایطی اگر کسی توان انتظار کشیدن نداشته باشد و نتواند خواسته های خود را به تأخیر بیندازد در زندگی زناشویی با مشکل جدی روبرو خواهد شد.»^۳

به همین دلیل که تقوا اثر اول یعنی روشن بینی و ازدیاد بصیرت را به دنبال خود دارد، اثر دوم یعنی نجات از مهالک و مضایق را دارد ... تقوا و خود نگهداری سبب می شود که انسان نیروهای ذخیره وجود خود را در راههای لغو و لهو و حرام هدر ندهد همیشه نیروی ذخیره داشته باشد. بدیهی است که آدم نیرومند و با اراده و با شخصیت بهتر تصمیم می گیرد و بهتر می تواند خود را

^۱ مطهری، آزادی معنوی، ص ۴۹

^۲ همان، ص ۵۰

^۳ پناهی؛ «نقش التزام به آموزه های دینی در تربیت و استحکام خانواده»؛ ص ۷۷ - ۹۶.

نجات بدهد.^۱

با لحاظ تمامی مطالبی که ذکر شد مشخص می شود که در آیه ۱۲۸ سوره نساء بر رعایت تقوا در هنگام بروز اختلاف و تنش در خانواده و حل آن از سوی زن و شوهر تاکید شده است. یعنی تقوا در این مرحله مانع از هم پاشیدگی خانواده است و قرآن کریم با تاکید بر حل و فصل مسائل خانوادگی به وسیله زن و شوهر با عفو و گذشت و چشم پوشی از بعضی از مسائل، بر تحکیم خانواده اصرار دارد. در آیه ۱۲۹ سوره نساء بر رعایت تقوا در شرایط چند همسری، رعایت عدالت در حقوق همسران و در آیه ۱۵ و ۱۶ سوره تغابن بر رعایت تقوا در تربیت فرزند و اینکه اموال و اولاد فتنه هستند تاکید شده است. در آیه ۱ سوره طلاق نیز بر رعایت تقوا در طلاق، بعد از طلاق و در دوران عده و یا در مورد رها کردن همسر در روزه ای پایانی عده به نحو نیکو سفارش می نماید.

نتیجه گیری

هدف از انجام این تحقیق بررسی انتقادی ادعای ناکارآمدی آموزه های دینی در تنظیم روابط اخلاقی زوجین می باشد که با روش تحلیلی توصیفی و با مراجعه به اسناد کتابخانه ای انجام گرفت و یافته های تحقیق نشان می دهد که بسیاری از اندیشمندان و صاحب نظران معتقدند جهان امروز در بحران معنویت به سر می برد این بحران اخلاقی و معنوی سبب شده که بشر معیارهایی برای خوبی و بدی نداشته باشد. در این رهگذر از جمله نهادهایی که در عصر بحران معنویت دگرگون گردیده خانواده و قداست آن می باشد. به طوری که روابطشان سست و متزلزل است و از صفا و صمیمیت و در همه آرامش و سکون واقعی خبری نیست. زن و شوهر ظاهراً در کنار یکدیگرند ولی وضع حیاتشان آنان را چون دو بیگانه در کتاب هم قرار داده است. آمار طلاق سرسام آور است و افزایش خانواده ای تک سرپرست بیداد می کند. فرزندان مهر و عطوفت لازم را از خانواده ها بدست نمی آورند و در نتیجه اغلب زودرنج و زودشکن و بی عاطفه اند. به علت عدم برخورداری نسل از تربیت صحیح، بزهکاری کودکان رو به افزایش است. به علت آزادی بیبند و با در ارضای هوسه ای جنسی، مردان

^۱ مطهری، ده گفتار، ص ۶۶

نیازی به ازدواج نمی‌بینند و با ارضای آزاد از پذیرش مسئولیت اداره خانواده سر باز می‌زنند. تولد فرزندان نامشروع رو به افزایش است و وحدت‌ها و صمیمیت‌ها در حال تزلزل و سقوط است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که راهکارهای دین در جهت تنظیم روابط زوجین که شبهه القای ناکارآمدی دین را به کلی مردود می‌کند عبارتند از روحیه گذشت و اغماض در بین زوجین ، روحیه صبر و بردباری در بین زوجین ، روحیه محبت و احترام بین زوجین ، داشتن روحیه امید به آینده میان زوجین ، داشتن آرامش و سکینه با عمل به دستورات دین ، حفظ کرامت انسانی بین زوجین و رعایت تقوای الهی.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

* صحیفه سجاده

۱. ابن مسکویه ، احمد بن محمد ، تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق ، تهران، انتشارات جاویدان، چاپ سوم، بی تا
۲. ابن منظور ، محمد بن مکرم ، لسان العرب ، تهران: انتشارات اساطیر، چاپ سوم، ۱۳۸۱
۳. اسعدی، سید حسن ، خانواده و حقوق آن، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ سوم، ۱۴۰۸ ق
۴. بستان، حسین، اسلام و تفاوت‌های جنسی ، تهران: دنیای دانش ، چاپ چهارم ، ۱۳۸۲ ش
۵. پناهی ، علی احمد ، «نقش التزام به آموزه‌های دینی در تربیت و استحکام خانواده»؛ تهران ، نشر امام صادق ، اول ، ۱۳۹۱ ش.
۶. تمیمی آمدی ، عبدالواحد ، شرح غررالحکم و درالکلم، آمدی، قم: دارالکتب الاسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق
۷. جوادی آملی ، عبدالله ، هدایت در قرآن، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، چاپ سوم، ۱۳۹۱

۸. خمینی، روح‌الله، چهل حدیث، قم: دارالکتب الاسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق
۹. خویی، سید ابوالقاسم، الموسوعه الفقهيّه، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ سوم، ۱۴۰۹ ق
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۷ ش
۱۱. رازی، نجم الدین، مرصادالعباد، بیروت: دار الفکر، چاپ سوم، ۱۴۱۴ ق
۱۲. الزحیلی، وهبه، الفقه الاسلامی و ادلته، قم، نشر معارف، چاپ سوم، ۱۳۹۰
۱۳. تفسیر المنیر، قم: انتشارات ناصر، چاپ سوم، ۱۳۷۶ ش
۱۴. شهید ثانی، زین الدین، کشف الریبه، قم، نشر قطره، سوم، ۱۴۱۶ هـ.ش.
۱۵. طباطبائی، محمدحسین، المیزان، قم، مؤسسه امام صادق، چاپ چهارم، ۱۳۹۲ ش/۱۴۳۵ ق.
۱۶. عاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، قم، نشر معارف، اول، ۱۴۱۱ ق.
۱۷. عمید، حسن، لغتنامه عمید، قم: انتشارات هجرت، چاپ سوم، ۱۳۷۴
۱۸. القروینی، ابن مایه، أبو عبد الله محمد بن یزید، سنن ابن ماجه، تهران: امیر کبیر، چاپ پنجم، ۱۳۷۱
۱۹. قمی، شیخ عباس، کلیات مفاتیح الجنان، قم، مکتب آیت‌الله سیدکاظم حائری، ۱۴۱۶ ق.
۲۰. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، تهران، پیکان، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۲۱. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، قم: سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، چاپ سوم، ۱۳۹۲
۲۲. محمد رضا، جلیلی، جایگاه زن در اسلام و یهودیت، قم: اشک یاس، چاپ سوم، ۱۳۸۸
۲۳. مطهری، مرتضی، آزادی معنوی، تهران، صدرا، دوم، ۱۳۷۹ ش.
۲۴. ده گفتار، تهران، صدرا، اول، ۱۳۷۲ ش.
۲۵. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ: سوم، ۱۳۹۶ ق
۲۶. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن؛ قم: انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، چاپ سوم، ۱۴۱۴ ق
۲۷. پیام قرآن؛ تهران: الزهراء، چاپ سوم، ۱۳۷۲

۲۸. موسوی ، سیده زهرا ، «بررسی میزان پایبندی به مناسک و رفتارهای دینی و عوامل مؤثر

بر آن»؛ جامعه‌شناسی مطالعات جوانان؛ ص ۱۵۶

۲۹. نجفی ، محمدحسن ، جواهرالکلام ، قم: دفتر نشر الهادی، چاپ سوم، ۱۳۷۶ش

۳۰. نیشابوری ، مسلم ، صحیح مسلم ، تهران: انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲